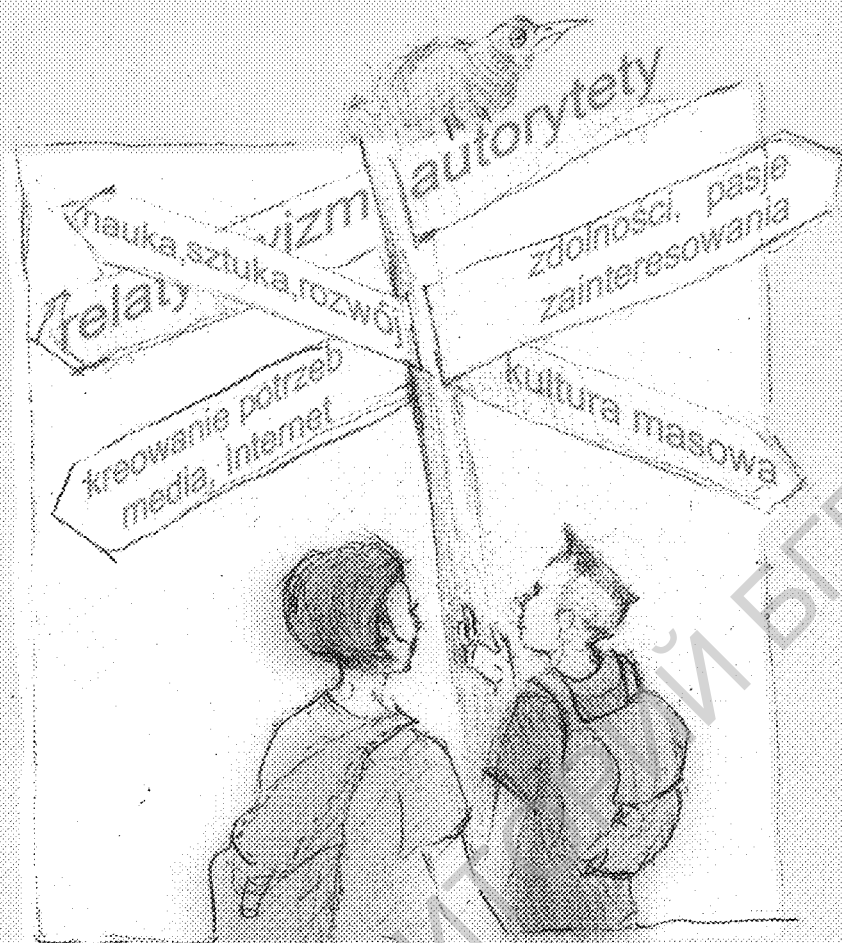


redakcja naukowa

Aneta Rogalska-Marasińska i Bożena Banasiak



UCZEŃ WOBEC WYZWAŃ WSPÓŁCZESNOŚCI



WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO, ŁÓDŹ 2010

RECENZENT

Ryszard Rosa

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Bożena Tkacz

REDAKTOR TECHNICZNY

Jolanta Kędzierska

KOREKTOR

Danuta Bąk

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁ

Cezary Marasiński

Publikacja dofinansowana przez Polską Akademię Nauk – Oddział w Łodzi,
Komisję Badań nad Integracją Europy

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
2010

Wydanie I. Nakład 130 + 31 egz.
Ark. druk. 18,0. Papier kl. III, 80 g, 70 × 100
Zam. 199/4711/2010. Cena zł 34,- + VAT

Drukarnia Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

ISBN 978-83-7525-503-4

Irena Szewczyk-Kowalewska – Edukacja teatralna ucznia w aspekcie zmieniającej się kultury: szanse i zagrożenia	143
Elena Polakowa – Rola działalności pozaszkolnej nauczyciela muzyki w tworzeniu środowiska rozwijającego	155
Krystyna Juszyńska – Praca z uczniem uzdolnionym muzycznie	159

Część III

Uczeń o szczególnych potrzebach edukacyjnych

Jan Badura – Wybrane problemy diagnozy sytuacji szkolnej ucznia	173
Renata Góralska – Emocjonalność ucznia jako powinność edukacyjna. O potrzebie kształtowania kompetencji emocjonalnej	179
Lidia Janiszewska – Znaczenie inteligencji emocjonalnej nauczycieli w procesie komunikowania się z uczniem	189
Bożena Banasiak – Uczeń chory przewlekle – problemy psychologiczne	199
Elżbieta Dolata – „Eurosieroty” w szkołach polskich – problemy dydaktyczne i wychowawcze	207
Renata Machalska – Reaktywność i szkolne przystosowanie uczniów klas IV–VI szkół podstawowych ogólnodostępnych i specjalnych dla niepełnosprawnych w stopniu lekkim	217
Paweł Kijo – Wychowanie fizyczne XXI w. szansą rozwoju kultury zdrowotnej	229
Aleksandra Feliniak – Uczeń zdolny w edukacji wczesnoszkolnej	241
Joanna Leek – Kształcenie uczniów zdolnych w szkołach w Europie	251
Zofia Skoneczna – Praca z uczniem uzdolnionym informatycznie	267
Agnieszka Szewczyk – Środowisko rodzinne młodzieży uzdolnionej plastycznie	275
Informacja o autorach	288

ELENA POLAKOWA

Rola działalności pozaszkolnej nauczyciela muzyki w tworzeniu środowiska rozwijającego

The Role of Extracurricular Activities of a Music Teacher in Creating a Developmental Environment. The problem of extracurricular activities of a music teacher is examined, the musical developmental environment and its significance for the development of a student's personality are determined, the functions of the extracurricular activities are analyzed and the principles of creation of the environment are formulated in this article.

Rekonstruowanie i reformowanie wykształcenia ogólnego stawiają podwyższone wymagania co do modernizacji struktury oraz intensyfikacji procesu kształcenia muzycznego, odświeżenia jego treści i stworzenia skutecznego systemu rozwoju muzyczno-estetycznego osobowości. Rozwiązując ten problem, opierać się można na właściwości przestrzeni, w której kształcenie i rozwój odbywają się. Niezmiernie duże jest znaczenie środowiska rozwijającego, które jest wokół ucznia i w którym odbywa się dialog podmiotów współdziałania pedagogicznego, ich twórczość znaczeniowa i samoaktualizacja w różnych rodzajach działalności.

Na podstawie analizy systemowej pozycji teoretycznych i rzeczywistej praktyki pedagogicznej muzyczne środowisko rozwijające było zdefiniowane jako:

[...] odmiana przestrzeni kulturowej (społecznej i indywidualnej), zapewniającej funkcjonowanie systemu wzajemnie powiązanych, pedagogicznie uporządkowanych i spontanicznych wpływów, warunków i możliwości dla rozwoju osobowości.

Przy tym w tworzeniu takiego środowiska ogromną rolę odgrywa nauczyciel muzyki.

Jednak wcale nie każde środowisko może zapewnić dla wszystkich podmiotów procesu edukacyjnego możliwości do skutecznego samorozwoju osobowo-

ści. Najbardziej obiecujące jest stworzenie takich parametrów środowiska, które sprzyjają uzewnętrznieniu potencjału twórczego uczniów i budzą inicjatywę nauczyciela. Należy podkreślić, że potencjał twórczy uczniów można ujawnić zarówno na lekcjach w szkole, jak i w procesie przeprowadzenia przez nauczyciela muzyki pracy pozaszkolnej.

Dokonyamy analizy różnicy między działalnością nauczyciela w szkolnym systemie edukacji a działalnością pozaszkolną:

- edukacja szkolna zawsze jest skierowana na osiągnięcie standardów edukacyjnych. W działalności zaś pozaszkolnej akcent przesuwa się na zadowolenie i aktywizację zainteresowania poznawczego uczniów: przekazywana uczniom wiedza – umiejętności – sprawności z „celu” nauczania przekształcają się w środek rozwoju ich „zdolności”. Celem staje się stworzenie środowiska kształtującego;

- w systemie edukacji szkolnej z reguły stosuje się standardowe programy nauczania, zaś działalność pozalekcyjna i pozaszkolna pedagoga cechuje się wykorzystaniem autorskich programów nauczania. Swoboda wyboru na zajęciach tej lub owej działalności zamienia ucznia w podmiot swojego rozwoju; rozwój indywidualności ucznia w znacznym stopniu jest zapewniony dzięki działalności pozalekcyjnej i pozaszkolnej pedagoga;

- komunikacja w działalności pozaszkolnej ma charakter nieoficjalny, co sprzyja komfortowi psychologicznemu uczniów.

Należy zwrócić uwagę na to, że między działalnością szkolną i pozaszkolną nauczyciela muzyki nie ma sztywnej granicy. Rozwój uczącego się jest zapewniony przez zespół szkolnych i pozaszkolnych form nauczania i wychowania, które stanowią system wzajemnie oddziałujących elementów, zorganizowanych na podstawie zgodności, aktualizacji funkcji, neutralizowania dysfunkcji, skoncentrowania i labilizacji funkcji (Kazareńkow, 2003). Właśnie te pozycje ukształtowanego systemu warunkują całościowy charakter wielofunkcyjnej działalności nauczyciela muzyki. Najważniejszymi funkcjami pozaszkolnej działalności są następujące: kształtująca (organizacja środowiska edukacyjnego, skierowanego na zapewnienie warunków do rozwoju fizycznego i psychologicznego uczniów); kompensacyjna (możliwość ujawnienia swojej indywidualności podczas działalności pozalekcyjnej); relaksacji (możliwość odpoczynku od ścisłej reglamentacji); propedeutyki kształcenia zawodowego itd. Oprócz tego, wielofunkcyjna działalność pozaszkolna nauczyciela muzyki zaspokaja zapotrzebowanie społeczne na osobowość twórczą, zapobiega dewiacyjnemu i aspołecznemu zachowywaniu się uczniów, zapewnia samookreślenie zawodowe i socjalizację uczniów (obcowanie z rówieśnikami, nabieranie pewności siebie).

Tworzenie środowiska rozwijającego, szczególnie muzycznego, jest procesem stopniowym i systematycznym, który opiera się na następujących zasadach:

1. Zasada zg
środowiska rozw
odizolowane od si
oddziałujący na
środowiska rozwij
nego, zapewniając
telewizja proponu
programów telewi
da na rozrywkę. '
artystycznej i ogó
jego dorostą prz
dzieci są niewys
informacji może i
dziecko powinno
Środowisko muzy

2. Zasada st
dowiska rozwija
kowego środowis
komfalentne. To :
łania ze środowi
nie-emocjonalną.

3. Zasada v
i przepuszczaln
i mikrośrodowis
wzajemna wymi:
wzajemnie się
pozytywne, jak i

4. Zasada
rozwijającego n
nej i indywidu:
społecznej prze
możliwości prze
ności pozaszkoli
nia indywidual
w działalności
w pedagogice i
yczne edukacj
muzyki, filhar
i indywidualnyc
w tym muzyczn

5. Zasada
cyjnego w tw

1. Zasada zgodności i całościowego charakteru wszystkich elementów środowiska rozwijającego. Składające się na to środowisko elementy nie są odizolowane od siebie, są one połączone w system całościowy, z różnych stron oddziałujący na człowieka. Przy tym elementy strukturalne muzycznego środowiska rozwijającego ściśle współdziałają z podmiotami procesu edukacyjnego, zapewniając im pozytywne lub negatywne połączone zmiany. Na przykład telewizja proponuje widzom nieskończony potok widowisk i muzyki. Analiza programów telewizyjnych pokazuje, że największy ciężar (do 70–80%) przypada na rozrywkę. W wieku dziecięcym i młodzieńczym rozwijają się podstawy artystycznej i ogólnej kultury człowieka, które w znacznym stopniu wyznaczają jego dorosłą przyszłość. Jednak struktury informacyjno-analityczne mózgu dzieci są niewystarczająco rozwinięte, wpływ proponowanej przez telewizję informacji może mieć skutki katastrofalne. Oto dlatego właśnie w dzieciństwie dziecko powinno włączać się w nurt sztuki wysokiej, a nie do kultury masowej. Środowisko muzyczne ma więc pozytywnie rozwijać.

2. Zasada stopniowości i konsekwencji przy projektowaniu zmian środowiska rozwijającego. Za ostre, nieprzygotowane zmiany muzycznego dźwiękowego środowiska wywołują w podmiotach współdziałających z nim reakcje komfalentne. To może spowodować dążenie człowieka do uniknięcia współdziałania ze środowiskiem, wywołującym konflikt wewnętrzny i reakcję negatywnie-emocjonalną.

3. Zasada wzajemnego oddziaływania na siebie, komplementarności i przepuszczalności środowisk różnego poziomu. Mega-, makro-, mezo- i mikrośrodowiska nie są odizolowane od siebie, odbywa się między nimi wzajemna wymiana kanałami informacyjnymi i energetycznymi. Środowiska te wzajemnie się uzupełniają. Jednocześnie przedostają się do nich zarówno pozytywne, jak i negatywne elementy (Uk o ł o w a, 2008).

4. Zasada indywidualizacji oddziaływania muzycznego środowiska rozwijającego na uczącego się. Samo środowisko stanowi połączenie społecznej i indywidualnej przestrzeni kulturowej, stąd wynika, że oddziaływanie społecznej przestrzeni kulturowej na osobowość zależy od indywidualnych możliwości przejmowania tych wpływów. Rola nauczyciela muzyki w działalności pozaszkolnej polega więc na stworzeniu warunków skutecznego kształcenia indywidualności ucznia w przestrzeni społeczno-kulturowej. Przy tym w działalności pozaszkolnej stosuje się aprobowane i dobrze reprezentowane w pedagogice muzycznej formy i metody pracy: pozaszkolne instytucje muzyczne edukacji dodatkowej, zespoły młodych muzyków, kluby amatorów muzyki, filharmonie dziecięce, metody zespołowej działalności twórczej i indywidualnych zadań twórczych, metody projektów artystyczno-estetycznych, w tym muzycznych, konkursy różnego poziomu, festiwale itd.

5. Zasada współtwórczości podmiotów pozaszkolnego procesu edukacyjnego w tworzeniu rozwijających środowisk muzycznych o różnym

poziomie uogólnienia. Każdy taki poziom środowiska składa się ze społecznych i indywidualnych przestrzeni kulturowych. Potencjał twórczy przestrzeni indywidualnych pedagogów i uczniów zmienia jakość środowiska muzycznego, co w konsekwencji powoduje inny poziom wzajemnego oddziaływania zarówno samych przestrzeni, jak i osobowości – reprezentantów tych przestrzeni. W efekcie tych wpływów poszerzają się możliwości rozwijające środowiska muzycznego.

Realizowanie tych zasad w działalności pozaszkolnej nauczyciela muzyki pozwala zmienić proces muzyczno-edukacyjny, zapewnić powiązane zmiany pozytywne zarówno indywidualnej przestrzeni kulturowej osobowości ucznia, jak i społeczno-kulturowej przestrzeni w ogóle, tj. podnieść potencjał rozwijający środowiska.

Można wnioskować, że działalność pozalekcyjna nauczyciela muzyki ma możliwość zapewnienia warunków do ujawnienia potencjału twórczego uczniów, ich socjalizacji i indywidualizacji. Zadanie priorytetowe w takim przypadku stanowi stworzenie muzycznego środowiska rozwijającego, w którym zarówno uczeń, jak i nauczyciel mogą znaleźć swoją „niszę ekologiczną” do samorealizacji.

Aby uniknąć sprzeczności między tendencją do jak najpełniejszego wykorzystywania możliwości środowiska a brakiem odpowiednich opracowań należy posłużyć się zasadami podejścia środowiskowego w wychowaniu i edukacji muzycznej. Zasady te są warunkiem stworzenia rozwijającego środowiska muzycznego, jego pełnowartościowej realizacji w działalności pozaszkolnej nauczyciela muzyki. Samo zaś muzyczne środowisko rozwijające występuje jako warunek skuteczności procesu muzyczno-edukacyjnego, dokonywanego przez nauczyciela muzyki w systemie szkolnym i działalności pozaszkolnej. Od „jakości środowiska” zależy więc rozwój muzyczny nie tylko uczącego się, ale i całego narodu.

Bibliografia

- Kazarenkow, W. I. (2003), *Podstawy pedagogiki: integracja lekcyjnych i pozalekcyjnych zajęć uczniów: pomoce dydaktyczne*, Logos, Moskwa
- Ukołowa, L. I. (2008), *Środowisko muzyczne jako wskaźnik integralny rozwoju duchowej kultury młodzieży*, [w:] L. I. Ukołowa, *Sztuka muzyczna i teatralna: problemy nauczania*, № 2 (24), s. 21–26

Teach
pay attention
develop the
with indivi
players shc
(concerts).
generation.

Wsp
optymaln
wynikają
społecz
wowany
zdominc
do sukco
zagrożeń
gów –
znajdują
znacznie
działani
powinny
w sztuc
(wychow
szansą c

1 W
nauczycie